

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Matthies, Aila-Leena

Title: Arjen ja tieteen välissä : sosiaalityön akatemisoitumisen tarkastelua

Year: 1990

Version: Published version

Copyright: © Sosiaalipoliittinen yhdistys, 1990

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Matthies, A.-L. (1990). Arjen ja tieteen välissä : sosiaalityön akatemisoitumisen tarkastelua. Sosiaalipolitiikka, 15(2), 25-39.

Arjen ja tieteen välissä

Sosiaalityön akatemisoitumisen tarkastelua

Aila-Leena Matthies

Sosiaalityön akateeminen asema, tiedepohja ja kohteena oleva todellisuus eivät ole itsestään-selviä eikä samoja kaikkialla. Akateemisuuden erityishaasteena on oppiaineen ammatillinen orientaatio. Sosiaalityön tiedepohjaa suhteellistavaa ja arvioivaa keskustelua käydään jatkuvasti. Myös sosiaalityön tutkimuksen ja toiminnan kohteena oleva todellisuus on sopimuksenvaraista, yhteiskunnallisesti konstituoitunutta. Muissa maissa voi tavata aivan toisella tavalla määräytyneitä sosiaalityön opetusta ja tutkimusta. Tieteenharjoittajan itseymmärrykselle onkin hyödyllistä kysellä, mitkä tekijät ovat ohjanneet suomalaisen sosiaalityön akatemisoitumisprosessia tietynlaiseksi. Pysin seuraavassa valaisemaan tätä kysymystä tarkastelemalla, millaiset tekijät ehdollistavat sosiaalityön erityisluonnetta yliopistollisten opintojen ja tutkimuksen kohteena sekä tiedeyhteisönä.

Eksternalismi ja internalismi sosiaalityön akatemisoitumisessa

Uuden oppialan tieteellistymisprosessia voivat ohjata joko tieteen ulkoiset eli eksternaliset tekijät tai tieteen sisäiset internaliset seikat (Pietilä 1983, 34). Pietilän mukaan eksternaliset ja internalismi myös täydentävät toisiaan: eksternaliset tekijät muodostavat suuntaa-antavat, hidastavat tai edistävät reunaehdot tieteen kehitykselle, joka muutoin etenee internalistisesti eli sisällöllisesti riippumattomana esimerkiksi yhteiskunnallisista tai kulttuurisista tekijöistä (emt. 34.) Brante käyttää vastaavasti ruotsalaisen sosiaalityön tieteenteoreettisessa tarkastelussa sosiaalisen ja kognitiivisen strategian käsitteitä (Brante 1987, 34). Kognitiivinen

uuden tutkimusalueen legitimointi vetoaa tiedon puuttumiseen tietyltä todellisuuden alueelta, tiedonmuodostuksen uudelleenrajauksen suhteessa vakiintuneisiin tieteesiin tai uuden alueen sisällölliseen erityisyyteen. Sosiaalinen strategia perustuu selkeämmin tutkimusalueen pragmaattiseen hyötyyn yhteiskunnan kannalta tai vetoaa tekniseen ja materiaaliseen ”kasvuun” tai ideologisesti ja moraalisesti ”oikeuteen” (Brante emt.)

Sosiaalityön opetus on useissa maissa ollut vuosikymmenien ajan ammatillista ja ei-tieteellistä koulutusta lähinnä ammattikorkeakoulun tyyppisissä oppilaitoksissa, eikä alan tieteellisestä tutkimuksesta juuri voitu puhua. Nyt tendenssinä on pyrkimys siirtää sosiaalityön opetus yliopistoihin ja laajentaa sosiaalityön tieteellistä tutkimusta. Suomessa jo tutkinon uudistusprosessi sinetöi tämän kehityksen: sosiaalityön opintojen taso rinnastettiin ylempään kandidaatin tutkintoon ja siihen sisällytettiin tutkijankoulutus. Silti on oma kysymyksensä, tieteellistykö jokin oppiaine pelkällä hallinnollisella toimenpiteellä vai onko akatemisoituminen ymmärrettävä vain muodollisten reunaehdojen luomisena tieteellistymiselle.

Jo 50- ja 60-luvuilla sosiaalityön koulutuksesta käytiin keskustelua, jonka päälinjat Brettschneider (1989) kiteyttää kahden vastakkaisen suunnan käsitykseen. Sosiaalipolitiikan professori Heikki Waris katsoi, että yhteiskunnan teollistuminen ja urbanisoituminen tuottavat sosiaalityöntekijöille tehtäviä, joista selviytyminen edellyttää yliopistotasosta koulutusta (Sosiaalihuollon koulutuskomitean mietintö 1960). Sosiaalipolitiikkatieteen ensimmäiset edustajat olivat siis aktiivisesti akatemisoimas-

sa sosiaalityön opetusta. Sen sijaan Veikko Piirainen sosiaalityön alemman oppilaitoksen lehtorina katsoi, että sosiaalihuollossa ei ole tehtäviä, johon tarvittaisiin uutta akateemista tutkintoa. Alemman kandidaatintason tutkinnon ”akateeminen kytkentä” — mahdollisuus jatkaa opintoja yliopiston puolella — oli hänen mielestään riittävä. (Brettschneider 1989, 33).

Vasta seuraavan vuosikymmenen sosiaalityön koulutuskomitean (Komiteamietintö 1972: A 7) mietintö loi pohjaa sosiaalityön akatemisoitumiseen johtaneelle uudistuksille. Siihen sisältyvät argumentit ovat tiedeyhteisön kannalta eksternalistisia jo siksikin, ettei komiteassa ollut mukana tiedeyhteisöjen edustajia (lukuunottamatta sihteerinä toiminutta assistenttia). Mietinnössä eritellään yhteiskunnan sosiaalista muutosta monitasoisena prosessina, joka lisää määrällisesti ja laadullisesti kehittyneen sosiaalityön ammatillisen työvoiman tarvetta. Argumentaation painopiste on määrällisissä tarpeissa. Koulutuksen laadullisella kehittämisellä komitea tarkoittaa yhdenmukaistamista ja yhtäläisen ylemmän tutkintojärjestelmän luomista. Tieteellisiä oppisisältöjä puolustetaan sillä, että ammatillinen sosiaalityö perustuu teoreettiseen tietoon ihmisestä ”biologisena, sosiaalisena ja psyykkisenä olentona” sekä ”yhteiskunnasta, sen rakenteista ja eri osien toiminnasta” (emt. 11).

Professionaalisuuteen pyrkivä Sosiaalityöntekijäin Liitto oli eräänä aloitteentekijänä komitean työskentelylle. Ammattiliitto oli huolestunut ennenkaikkea koulutuksen epäyhtenäisyydestä, kun yhä useampi ei-yliopistollinen oppilaitos suunnitteli sosiaalityöntekijöiden koulutuksen aloittamista. Liitto ei korostanut tässä vaiheessa opetuksen tieteellistämistä. Komiteamietintö sensijaan hahmottaa ammatillisen sosiaalityön sisältöä, joka koostuu ihmistä ja yhteiskuntaa koskevasta teoreettisesta tiedosta, sosiaalityön perustana olevista arvoista ja taidoista soveltaa näitä käytännön työtehtävissä (emt. 112.). Sosiaalityön tieteellistämislähtöisesti toivotaan ennenkaikkea parempaa sosiaalityötä.

Sosiaalityön tieteellisyys näyttää tässä vaiheessa tyhjenevän siis kysymykseksi sosiaalityön työmenetelmien tieteellisestä perustasta (vrt. Hänninen 1989, 32).

Sosiaalityön professionaalisen suunnan edustajille akatemisoituminen ei ollut yksiselitteistä: yhtäältä on oman ammatillisen statuksen ja professionaalisen monopolin vuoksi ollut välttämätöntä saada tiettyyn tieteelliseen tutkintoon perustuva pätevyys. Toisaalta ammatillinen orientaatio on sinänsä ristiriitaista sellaisen tieteellisen orientaation kanssa, jonka intressit eivät ole sidoksissa ammattikäytännön kysymyksiin. (vrt. Brettschneider 1989, 31). Professionaalisen suunnan kannanotot ovat puolustaneet sosiaalityön opetuksen tieteellistämistä nimenomaan ammatillisesta näkökulmasta: ”tiede ei ole itsetarkoitus, vaan sen tulee palvella elämää” (Eskola 1982, 118). Sosiaalityön itseymmärryksen intellektuaalinen luonne ei ole ollut siis itsestäänselvää. Sosiaalityön koulutuksen akatemisoitumisen eksternalistiset perustelut yhtäältä ja tieteellisen tutkimustradition luomisen internalistiset perustelut toisaalta nousevatkin osin aivan erilaisista intresseistä (Walls 1988).

Walls korostaa, että tiedeyhteisöjen synnyssä ja kehittämisessä on aina kysymys myös inhimillisestä sosiaalisesta instituutiosta arvoineen, normeineen ja intresseineen (1981, 49, vrt. tieteen ”soziale Konstituiertheit”, Dewe & Otto 1989, 230). Tiedeinstituutioiden räjähdysmäiselle kasvulle ei Verrosen (1980, 301) mukaan ole vastinetta muilla taloudellis-hallinnollisella tai yhteiskunnallisella alueella. Tiedeinstituution ekspansiota kun eivät yleensä legitimoivat objektiiviset yhteiskunnalliset haasteet, vaan laajentuminen on lähes kokonaan sisäsyntyistä, oman tiedonmuodostuksen ja sen hallitsemistarpeen dynamiikan sanelemaa (Verronen emt.). Sosiaalityön tieteellistymisessä kytkeytyvät kuitenkin yhteen sekä tiedeinstituutioiden että hyvinvointivaltiollisten järjestelmien kasvu. Viimeksimainittujen järjestelmien byrokraatisoitumisprosessi merkitsee nimenomaan uu-

sien tieteellisesti koulutettujen professioiden määrällisen tarpeen kasvua ja yhä eriytyneempiä kvalifikaatiovaatimuksia.

Pintapuolisesti arvioiden sosiaalityön tieteellistämislle on esitetty siis pääsääntöisesti tiedeyhteisen eksternalistisia argumentteja: sitä on perusteltu yhteiskunnan nopealla muutoksella ja monimutkaistumisella sekä sosiaalityön ammattiin kohdistuvien vaatimusten kasvulla. Myös ne tiedeyhteisen edustajat, jotka ovat sosiaalityön tieteellistämistä puolustaneet, ovat argumentoineet ammattikäytännöllisin perustein. Sosiaalityön suhde tieteisiin ja tiedeyhteisöihin on ollut ammattikäytäntöjen ehdollistama ja välineellinen. Myös sosiaalityössä esitetyt tavoitteet omasta teorianmuodostuksesta perustuvat praktis-instrumentaaliseen tiedonintressiin, eikä teorianmuodostukselle ole annettu itseisarvoa.

Vaikka internalistiset tekijät eivät ole olleet ohjaamassa sosiaalityön varsinaista akatemisoitumisprosessia, ovat ne myöhemmin ohjanneet ja vahvistaneet sosiaalityön tieteellistä asemaa hyvin lyhyessä ajassa. Tutkimuksellinen ja teoreettinen kiinnostus sosiaalityöstä on virinnyt runsaana akatemisoitumisen jälkeen. On paljastunut yhä uusia internalistisia tyhjiöitä, joita pelkkä käytäntöön orientoitunut sosiaalityön opetus ei kysele ja joita käytännöstä irrallaan olevat yhteiskuntatieteet eivät ole havainneet. Herääkin kysymys, onko sosiaalityön äkkivilkas tutkimus tyyppillistä kaikille akatemisoituille ammattialoille, joissa on jaossa opinnäytteisiin perustuvia virkoja, vai kuvastaako tutkimusboomi patoutuneen tutkimusintressin ja internalistisen tyhjiön purkautumista, kun sille viimein tarjoutuu mahdollisuus akateemisten seinien sisällä.

Sosiaalityön esiparadigmaattinen tiedeyhteisö

Vaikka sosiaalityö on siis saatu yliopistoihin, vallitsee alan tutkijoiden kesken kutakuinkin yksimielisyys siitä, että sosiaalityö ei ole tiede. Toisin sanoen sillä ei ole vakiintuneiden tietei-

den suhteen itsenäistä teoriapohjaa, eikä ehkä edellytyksiäkään sellaisen kehittämiseksi. Sosiaalityön opetusta ja tutkimusta on tieteellistetty tukeutumalla vakiintuneisiin tieteisiin. Sosiaalityön tieteenteoreettinen keskustelu pohtii yhtäältä, mihin tieteisiin tai niiden kombinaatioihin sosiaalityön opetuksen ja tutkimuksen tulisi perustua sekä toisaalta teorian ja käytännön suhdetta sosiaalityössä. Siten sosiaalityön mittaaminen tieteenteoreettista normaalitieteiden kehityskaavaa vasten ei ole kovin hedelmällistä. Sen sijaan tieteenteoreettisilla oletuksilla voi tarkastella sosiaalityötä tiedesosiologisesti — ei tieteenä, vaan Verrosen sanoin lähinnä esiparadigmaattisessa vaiheessa olevana ”keskustelevana oppina ja sitä harjoittavien oppineiden yhteisönä” (1980, 302).

Suomalaisissa yliopistoissa sosiaalityö on määritelty tieteellisesti ja hallinnollisesti sosiaali- tai yhteiskuntapolitiikan alaisuuteen. Silti kysymys yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden välisestä tasapainoilusta nousee esiin yhä uudestaan. Toiseksi on esitetty lukuisia yksittäisiä oppiaineita sisällytettäväksi sosiaalityön opetukseen, mutta samanaikaisesti valitettua opettavan tiedon eklektisyyttä ja selkeän yhtenäisen lähestymistavan puutetta. Tämä ei ole mitenkään epätyypillistä, vaan sosiaalityön opetuksessa eri maissa on tavallista kirjavan tietoaisten poimiminen (ks. Rajavaara 1986, 54, Rohde 1986), jonka yhdistävänä tekijänä on haluttu nähdä erityinen sosiaalityön näkökulma (vrt. esim. Brettschneider 1981, Walls 1986, 124). Opetuksen tieteellistymisenkään ei ole kirkastanut lopullisesti omaa sosiaalityön displiiniä eikä karistanut ammatillisen koulutuksen ”traditionaalista oppiainesalaattia” (Pffaffenberger 1981, 115).

Näyttääkin siltä, että sosiaalityössä keskitytään esiparadigmaattiselle vaiheelle tyypillisesti ”diskursiivisen opin rakentamiseen” (Verronen, 1980, 302). Sen tehtävänä on sosiaalityön oppialan rajaaminen ja viitekehyksen luominen, jonka kautta eri tieteistä otettuja tietoaimeksia sovelletaan ja todellisuutta tulkitaan. Kuten

Marjatta Eskola (1982, 114) on osoittanut, sosiaalityöstä voi tunnistaa kolme omaa ”teoriaansa” luovaa diskurssia: käytännön, opetuksen ja tutkimuksen. Vasta näiden syntetisöimisyrityksiä voi pitää sosiaalityön oman opin rakentamisena. Lähes kaikki sosiaalityön akateemisen oppialan edustajat ovat osallistuneet siihen esittämällä omat käsityksensä, millainen teorianmuodostuksen pohja sosiaalityöllä tulisi olla ja mihin normaalitieteisiin sen tulisi nojautua. Kannanilmaisu sosiaalityön tiedepohjasta näyttääkin olevan osa suomalaisen akateemiseen kulttuuriin kuuluvaa meritoitumisprosessia (Hänninen 1989).

Sosiaalityön tiedeperustan hahmottajat voi karkeasti luokitella absoluuttisiin ja suhteellisiin sosiaalipoliittikoihin, eklektikoihin ja jonkin muun tieteen kuin sosiaalipoliittikatieteen korostajiin. Rajoja hälventää kuitenkin useimpien kannattama näkemys tieteiden keskinäisestä täydentävyydestä sosiaalityössä. Absoluuttiset sosiaalipoliittikatieteen puolestapuhujat katsovat sosiaalityön identiteetin löytyvän selkeästä orientoitumisesta sosiaalipoliittikatieteeseen (ks. esim. Raunio 1984, Rajavaara 1986). Valtavirta muodostuu suhteellisista sosiaalipoliitikoista, jotka korostavat sosiaalityön tieteellisen ja yhteiskunnallisen tason sosiaalipoliittista luonnetta, mutta pitävät poikkitieteellisyttä ja käyttäytymistieteitä välttämättöminä sosiaalityön metodeissa (Walls 1988 ja 1986, Sipilä 1981, Hänninen 1989). Eklektikot esittävät Ruotsin mallin mukaista itsenäistä sosiaalityön oppiainetta, joka luo omaa teoriaa soveltaen tietoa useista tieteistä (esim. Brettschneider 1981, 135—136). Sosiaalipoliittikatieteen ohella on sosiaalityön teoriapohjaksi sovitettu erityistä sosiaalitieteellistä holistisen filosofian perustaa ja yhteyksiä hoito- ja lääketieteeseen (Niemelä 1986). Lisäksi on ehdotettu psykologian (Saarnio 1984 ja 1986) ja sosiaalipedagogiikan (Hämäläinen 1987, 1989) ottamista sosiaalityön tiedepohjaksi.

Keskustelu sosiaalityön tieteellisestä identiteetistä näyttää kiertävän kehää, joka toistaa it-

seen tai aloittaa teesien rakentamisen täysin alusta. Siinä päädytään joko aikaisempaan tai niistä täysin irralliseen lopputulokseen. Siten keskustelu ei kuvasta yhteisen teoriapohjan tai tiedesosiologisen identiteetin omaavan tiedeyhteisön tieteellistä ”edistymistä” (vrt. Verronen 1980).

Sosiaalityön tutkimus ja opetus eivät siis nojaa yhteiseen tieteelliseen pääomaan, jonka avulla alan teoriat ja ongelmien ratkaisut muodostuvat. Paremminkin jokainen tutkija kerää oman pääomansa ja muodostaa yhteisestä pääomasta riippumattoman käsityksensä todellisuudesta, mitä Verronen (emt. 1980, 302) pitää tyypillisenä esiparadigmaattisuutena. Tutkijat ovatkin kohdistaneet kritiikkiä juuri sosiaalityön teoriattomuuteen (esim. Heinonen 1984, 187, Brante 1987). Mutta paradoksaalista kyllä, juuri tieteenteoreettisin argumentein perusteltu sosiaalityön kritiikki on paremminkin katkonut sosiaalityön teoreettista keskustelua ja palauttanut sitä nollopisteeseen kuin avannut ulospääsyä sosiaalityön teoriattomuudesta osoittamalla teoreettisen edistymisen mahdollisuuksia.

Kehittyneissä tiedeyhteisöissä tietokertymän eli pääoman ja tuotosten tulisi Verrosen mukaan olla kaikkien yhteisön jäsenten uuden tiedonmuodostuksen pohjana ja kaikkien vapaasti käytettävissä. Tiedon eksponentaalinen kasvu on mahdollista juuri siksi, että tehokas jako ei vähennä vaan lisää tiedon potentiaalia. Kun kunkin tutkijan osaaminen ja tutkimuskapasiteetti on rajallista, osaamisen akkumuloituminen moninkertaistaa yhteisen pääoman ja uuden tiedon synnyn mahdollisuuden. Esimerkiksi luonnontieteissä jokaisen tutkijan ei tarvitse suorittaa samoja peruseksperimenttejä itse. (Verronen 1980, 302). Yhteiskuntatieteissä uusi teorianmuodostus ei voi aina rakentua yksioikoisesti aikaisemmalle tiedolle, eikä hyödyntää yhteistä pääomaa. Sosiaalityön teoreettisessa keskustelussa näyttää siltä, että useimmat tekevät ”peruseksperimentitkin” itse, eikä jokaisen käyttämää yhteistä tietopääomaa ole helppo tunnistaa uuden tiedon taustalta. Tätä kuvastaa

sekin, ettei suomalaisella sosiaalityöllä ole esimerkiksi omaa yhteistä ”journaalia”, jota pidetään tyypillisenä kehittyneille tiedeyhteisöille (Verronen, emt. 303).

Esiparadigmaattisessa vaiheessa jokainen pyrkii osaamaan kaiken alusta alkaen itse. Seurauksena ovat kilpailu, konfliktit ja mustasukkaisuus eri lähtökohtien välillä, joiden tiimelyksessä pääoman funktio eli yhteisen tietokertymän lisääntyminen ei toteudu (Verronen emt.). Kun sosiaalityön tieteellistymisessä on kysymys sosiaalisen instituution muodostumisesta (vrt. Walls 1981), se merkitsee myös mandaattien ja pätevyysalueiden jakamista ja varoamista. Tiedeyhteisön tilanne kuvaa kamppailua uuden tieteellisen alueen auktoriteettiasemista. Toisaalta suomalaisissa suppeissa akateemisen sosiaalityön keskusteluyhteyksissä jokaiselle riittää lähes omat reviiirinsä. Seurauksena on paremminkin erillisten pätevyysalueiden henkilöityminen, joka myös voi hankaloittaa yhteisen pääoman kertymistä, jos kukin käy omaa keskusteluaan.

Jos samaan aikaan tiedeyhteisön ulkopuolelta kasaantuu havaintoja, jotka horjuttavat jo alustavasti hyväksytyjä yhteisiä paradigmoja, uusi oppiala ei pääse etenemään alkutilastastaan. Samankaltaista tilannetta valitettiin saksalaisessakin sosiaalipedagogiikassa: uuden suositun tieteellisen alan teoreettinen kehitys jäi valtavan opiskelijatulvan aiheuttamien organisaatio- ja työmarkkinaongelmien jalkoihin (Dießenbacher & Müller 1984, 1251). Sosiaalityössä tiedeyhteisön eksternaliset seikat vaativat ja vauhdittavat sosiaalityön tieteellisiä aktiviteetteja sellaisella intensiviteetillä, että tiedeyhteisö ei ehdi artikuloida internalistisia tiedonintressejään. Pelkästään eksternalististen, tempoilevien yhteiskunnallis-hallinnollisten vaatimusten seuraaminen voi pahimmillaan keskeyttää tieteellisen kehityksen ja internalistisen identiteetin muodostumisen (vrt. keskustelu ammattikorkeakouluista).

Eräänä kehittyneen paradigmaattisen tiedeyhteisön kriteerinä pidetään Verrosen mukaan

(1980) sitä, että yhteistä tietopohjaa on myös pakko käyttää ollakseen kvalifikoitunut tiedeyhteisön jäsen. Sosiaalityön asiantuntijaksi on toistaiseksi voinut jokainen ilmoittautua omalla pääomallaan tarvitsematta reflektoida muiden tuottamaa tietoa. Kun yhteinen teoreettinen pääoma ei ole identifioitavissa, ei sitä voida pitää kvalifikaation ehtona. Myöskään sosiaalityön opetuksessa ei sen didaktisen ja teoreettisen kehittymättömyyden vuoksi vallitse selkeää käsitystä siitä, mitä opiskelijoille voi tarjota sosiaalityön opetuksena. Klassisen yliopisto-ideaalin mukaanhan — ja erotuksena koulusta — tulee opettaa sitä, mitä on itse tutkinut, tai opetuksen ja tutkimuksen on oltava muulla tavoin kytkennässä toisiinsa. Kansainvälisesti vertaillen suomalainen sosiaalityön opetushenkilökunta on silti poikkeuksellisen voimakkaasti orientoitunut tutkimuksen tekemiseen. Kun sosiaalityön tutkimus on 1980-luvulla ollut ennennäkemättömän vilkasta, voisikin 1990-luvulta odottaa sosiaalityön opetuksen edistymistä tähän tutkimukseen pohjautuen.

Edelleen kehittyneelle tiedeyhteisölle on ominaista, että sen jäsenten saavuttamien tulosten tulee nauttia laajaa hyväksyntää alan professionaalien piirissä. Esiparadigmaattisessa vaiheessa tällaista hyväksyntää ei haeta. (Verronen 1980, 302). Vaikka sosiaalityössäkin luonnollisesti toivotaan tieteelliselle toiminnalle hyväksyntää alan muiden tieteilijöiden piirissä, se ei ole edellytyksenä lukeutumiselle tähän piiriin. Vielä hajanaisessa tutkimuksessa kukin joutuu olemaan lopulta itse alansa auktoriteetti.

Sosiaalityön kannalta on mielenkiintoinen Verrosen väite, jonka mukaan ”tiedeyhteisön jäsen ei saa ammattiasioissa vedota sen kummemmin poliittisiin päätöksentekijöihin kuin suureen yleisöönkään. Tiedeyhteisö on omia tuotteitansa koskevissa riita-asioissa ainoa ja viimeinen tuomioistuim: ulkopuolista tuomaria ei ole” (Verronen 1980, 303). Soveltavien tieteenalojen pätyvyyttä on tapana mitata sovellettavuuden kriteerillä. Jos soveltava tieteenala on saanut oikeutuksensa tieteen eksternalistilta te-

kijöiltä — tässä tapauksissa yhteiskunnan sosiaalipoliittisten järjestelmien tarpeista — myös tieteenalan tuloksia ja merkitystä arvioidaan eksternalistisista lähtökohdista. Tiedeyhteisön ulkopuoliset auktoriteetit, kuten valtiollinen sosiaalialan keskushallinto, sosiaalityöntekijöiden työnantajat tai sosiaalityön tutkimusten tilaajat ja rahoittajat rajoittavat tieteen suvereniteettia. Tosin monikaan tiedeyhteisö ei voi nykyisin välttää vetoamista myös poliittisiin päätöksentekijöihin tai suureen yleisöön esimerkiksi perustellessaan jonkin uuden tutkimuksen tarpeellisuutta. Mutta sosiaalityön tutkimuksessa tiedeyhteisön eksternalistisia intressejä on lähes mahdoton pitää vain marginaalisina reunaehtoina.

Esiparadigmaattisuusteorian taustalla olevan Kuhnin tieteenteorian luonnontieteellisyys ei välttämättä oikeuta soveltamaan teesejä sosiaalityöhön näin yksiuotteisesti. Teorian kiistanalaisuudesta huolimatta se selventää kuitenkin, mistä sosiaalityön nykyisessä vaiheessa on mahdollisesti kysymys. Verrattaessa tieteenhistorian vuosisataisiin kehitysprosesseihin, ei ”esiparadigmaattisuus” ja teoreettinen kehittymättömyys suomalaisen akateemisen sosiaalityön ensimmäisen sukupolven kohdalla ole poikkeuksellista. Vaikka ei haluaisikaan väkisin sovittaa sosiaalityötä normatiivisiin tieteen kehityskaavoihin, voi nähdä merkkejä sosiaalityön mahdollisuuksista siirtyä eteenpäin teoreettisesta nollapisteestä. Viimeaikaiset ja meillä olevat tutkimukset selkeyttävät sosiaalityön opillishistoriallisen itseymmärryksen perustaa tavalla, joka on tähän saakka puuttunut suomalaiselta sosiaalityöltä (esim Hänninen 1989, Satka 1989 ja Sipilä 1989).

Suomalaisen sosiaalityön erityinen sosiaalipoliittisuus

Suomalaisen sosiaalityön tieteellisen kehityksen internalistiset ehdot määräytyvät pitkälti sosiaalipoliittikatieteen kautta. Näyttääkin siltä, että sosiaalipoliittikatieteellä ei ole ollut tie-

donmuodostuksen internalistista välttämättömyyttä suuntautua sosiaalityöhön ja että sosiaalityön kytkeä sosiaalipoliittikatieteeseen on määräytynyt enemmänkin eksternalistisesti. Yleisemmin keskustelua on käyty toisin päin: on esitetty todisteita sille, miten sosiaalityö hyötyisi sosiaalipoliittikatieteestä.

Koska sosiaalialan koulutustarve on Suomessa Sipilän (1981, 1256) mukaan noussut sosiaalihuollon käytännöstä, on tämän käytännön organisaatio ja lainsäädäntökeskeisyys määritellyt sosiaalityön opetusta alusta alkaen virkamieskoulutuksena. Suuntausta on vahvistanut se, että sosiaalihuollon ylivoimaisesti tärkein tehtäväkenttä on ollut aineellinen köyhyys. Sosiaalipoliittikka köyhyyttä tutkivana soveltavana tieteenä on siksi puolustanut paikkaansa.

Internalistisina perusteluina sosiaalityön suuntautumiselle sosiaalipoliittikkaan on esitetty, että sosiaalityö saa sosiaalipoliittikalta tieteenalana välttämättömiä perusteita: kiinnostuksen huono-osaisten asemaan, arvojen ja tieteen yhteyttä korostavan ajattelun sekä yhteiskunnallisen intervention näkökulman (Sipilä 1983, 159). Raunio toteaa, että sosiaalityön tulisi tukeutua paitsi sosiaalipoliittikan ”sosiaalisuuteen” ja ”poliittisuuteen” myös sen teorianmuodostukseen. Akateemisena oppialana sosiaalityön tulisi ylittää ammattikäytännön ahtaat intressit korostamalla sosiaalipoliittikatieteellistä tutkijakoulutusta, joka voi antaa valmiuksia sosiaalisten ongelmien syvälliseen ja monipuoliseen havaitsemiseen ja analysoimiseen (Raunio 1984, 194, 197). Sosiaalityön liittymisellä sosiaalipoliittikatieteeseen voi nähdä yhteyksiä myös tieteen sisäisiin paradigmojen kehityksiin. Suomalaisen sosiaalityön akatemisoituminen osuu ajanjaksoon, jolloin yhteiskunnalliset levottomuudet 1960-luvulla olivat johtaneet useissa maissa sosiaalityön paradigman muutokseen psykologisoinnista politisoitumiseen. Sipilän mukaan (1981, 128) myös psykologiasa kiinnostuttiin sosiologiasta. Sosiaalipoliittinen empiirinen yhteiskuntatutkimus oli kysyttyä ja sen intressinä oli sosiaalisten ongelmien

poliittisten ja yhteiskunnallisten taustojen paikantaminen. Suomessa tapahtui kuitenkin jo 1970-luvulla yhteiskuntatieteissä painopisteen siirtyminen sosiaalisten ongelmien puhtaasti taloudellisyhteiskunnallisten syiden tutkimisesta myös sosiaalisia ulottuvuuksia korostavaan lähestymistapaan (emt.). Voikin kuvitella, että paradigmatvaihdokset paljastivat yhteiskuntatieteiden ja käyttäytymistieteiden välistä internalistisen teoreettisen tyhjiön, jossa kummankin tiedonmuodostus oli riittämätöntä, ja jonka täyttämistä sosiaalityö poikkitieteellisenä alana sisälsi lupauksen.

Esimerkiksi Sipilä (1981, 135) päätyi hahmottamaan sosiaalityölle opillisen perustan mallia, jossa yhteiskuntatieteet tarkastelevat sosiaalisten ongelmien paikkaa ja syitä yhteiskunnassa sekä ongelmanratkaisujärjestelmiä. Sen sijaan varsinainen sosiaalityön toteuttaminen asiakasasolla tukeutuisi myös psykologiseen tietouteen (emt. 135). Kuten Synnöve Karvinen (1985, 119120) toteaa, sosiaalityön käytännössä vaaditaan eri tasojen teoreettisten ulottuvuuksien taiturimaista kokonaisuuden hallintaa (vrt. Ronnby 1983, 9). Sosiaalityön spesifi luonne tieteen ja käytännön väliin sijoituvana toimintana asettaa tiedepohjalle erityisiä kriteereitä, joihin on eri maissa vastattu eri tavoin.

Sosiaalityön teoriakeskustelu ei ole kansainvälisissä tiedeyhteisöissäkään yhtenäistä. Suomalaisen sosiaalityön poikkeuksellisen voimakas sosiaalipoliittikatieteellinen identiteetti on ainutlaatuaista jopa siinä määrin, että alan tutkijoilla ja opettajilla on kansainvälisissä yhteyksissään samastumisvaikeuksia. Muissa maissa sosiaalityön opettajat eivät juuri tutki, sosiaalipoliitiikan tutkijat eivät tutki sosiaalityötä, ja ne harvat, jotka ylipäänsä tutkivat sosiaalityötä, tekevät sitä pääosin muilla kuin sosiaalipoliittisilla käsitteillä tai teorioilla.

Sosiaalityön kytkentä sosiaalipoliittikkaan ei siis ole ongelmatonta eikä aukottomasti teoreettisesti perusteltua. Se on määräytynyt paremmin erityisistä kansallisista yhteiskunnallis-

historiallista syistä. Voikin olla, että sosiaalipoliitiikan internalistisia mahdollisuuksia edistystä sosiaalityön tiedonmuodostuksen kautta ei ole otettu vakavasti, vaan on tyydytty näkemään sosiaalityö välttämättömänä eksternalistisena tieteenalan laajentumana.

Sosiaalipoliittikatieteen omat kriisit

Leo Paukkunen (1985, 142) näkee sosiaalityön tiedepohjasta käytävässä keskustelussa analogioita sosiaalipoliittikatieteen historiaan ja oman teorian syntetisointiin. Myös sosiaalipoliitiikan omaa identiteettiä epäiltiin, kun se viime vuosisadan lopulla erosi omaksi haarakseen historiallisesta kansantaloustieteestä. Myöhemmin on keskusteltu sosiaalipoliitiikan ja sosiologian suhteesta. Ruotsissa, jossa sosiologiaa pidetään monessa mielessä sosiaalityön emotieteena, on puolestaan muistutettu, että sosiologiankin klassikot olivat keskenään eri mieltä tieteen ontologisista ja metodologisista kysymyksistä (Brante 1987, 33). Kun historiassa taaksepäin kuljettaessa tullaan lopulta yksiin tieteellisiin juuriin, filosofiaan, voi meneillään olevaa sosiaalityöiden eriytymisprosessia pitää vain historiallisena jatkumona tieteen jakautumisketjulle. Jakautumistempo on vain moninkertaistunut parin viime vuosikymmenen aikaisessa tiedeinstituutioiden ekspansiossa (vrt. Verroenen 1980).

Sosiaalityön tavoin on sosiaalipoliittikkakin hahmoteltu teoriasynteesiä, joka koostuisi esimerkiksi sosiaalisia riskejä, sosiaalimenoja ja hyvinvoinnin ulottuvuuksia koskevista yleistyksistä (Paukkunen 1985, 142). Sosiaalipoliittikkakin on aikanaan tullut yliopistoon kytkeytyneenä yhteiskunnalliseen käytäntöön (esim. Raunio 1984, 191) ja sitä pidetään ennenkaikkea soveltavana tieteenä. (ks. Nieminen 1981). Armas Nieminen (1981) katsoo sosiaalipoliittikatieteen kohdealueen eli sosiaalisten ongelmien avaavan sosiaalipoliittikalle kahdenlaisia, tieteelliseltä laadultaan erilaisia tehtäviä. Sosiaalipoliittinen tutkimus tutkii sosiaalisia ongel-

mia sinänsä ja toisaalta pyrkii tutkimuksen avulla kehittämään ongelmien ratkaisu- tai lieventämiskeinoja (emt.7). Kyösti Urponen (1981, 5) täsmentää, että sosiaalipolitiikkaan sisältyy yhä kaksi erillistä ulottuvuutta, tieteen suuntautuva teoreettinen ulottuvuus ja kansalaisten ongelmien suuntaan katseleva käytäntö. Vertaamalla luonnontieteiden edistykseen Urponen epäilee, että yhteiskuntatieteissä ei ole oivallettu sopivaa tapaa kombinoida teoreettista ajattelutyötä yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Armas Niemisen (1981, 8) mukaan sosiaalipolitiikkatieteessä ei ole ollut pulaa eksternalistisista tekijöistä, kun tieteenalan kysymyksenasettelut ovat seuranneet sosiaalisen todellisuuden sisältämiä ongelmia ja pyrkineet tuon todellisuuden muuttamiseen. Myös eri tutkimuskohteet ovat nousseet yleensä tieteen ulkopuolelta ja suurelta osin ei-tieteellisistä intresseistä. Achinger (1979, 3) korostaa kuitenkin, että sosiaalipolitiikkatieteen funktiona on sellaisen tiedon muodostaminen, mikä ei ole mahdollista pelkästään sosiaalipolitiikan käytännön tasolta. Sosiaalipolitiikkatieteen tiedontuotanto perustuu sellaisten kysymysten tekemiseen, joita sosiaalipolitiikan käytäntö ei kysy. Eli kuten Sellars (1976, 22—23) on todennut, yhteiskuntatieteiden tieteellistymisen edellytys on se, että edetään operoimasta pelkästään yhteiskunnan ilmikuvalla kohti tieteellistä kuvaa.

Nieminen (1955, 173) on katsonut sosiaalipolitiikan tiedeluonteen edellyttävän tiedeyhteisöltä yhtenäisyyttä joko metodin tai tutkimuskohteen suhteen. Lisäksi tieteellisyyden kriteerinä pidetään asianomaisen tiedonalan kehitymistä oman teoriamuodostuksen tasolle. Useiden arvioijien mukaan sosiaalipolitiikalta puuttavat sellaiset itsenäiset teoreettiset kehittämät, jotka tukisivat omaa paradigmaattista tieteen identiteettiä (esim. Eräsaari 1972, Hänninen 1989, Simonen & Hynynen 1976, 29). Sosiaalipolitiikan oman tieteenalan ja professuurin perustamisen aikoihin Helsingin yliopistossa käytiin keskustelua siitä, tulisiko sosiaalipolitiikka

liittää soveltavana tieteenalana esimerkiksi sosiologiaan, talouspolitiikkaan tai kansantaloustieteeseen. Tieteenalamäärittely jäi lopulta epäselväksi: se määriteltiin nimenomaan käytännön toimialueiden sektorijaon eikä teoreettisten kokonaisuuksien pohjalta (Simonen & Hynynen 1976, 34).

Lehtonen (1977) arvioi sosiaalipolitiikan kehitystä ja sen paradigmaattisia muutoksia teoreettisen yhteiskuntatutkimuksen kriteerein. Hän kuvaa aikakautta paremminkin taantumana kuin kehityksenä (Lehtonen 1977, 118). Kun Eino Kuusi vuonna 1931 perusteli sosiaalipolitiikkaa yhteiskuntaluokkien elinehdoista ja niiden keskinäisistä suhteista sekä valtion tehtävistä käsin, on sosiaalipolitiikkaa mm. Wariksen ja Niemisen käsityksissä kahdella seuraavalla vuosikymmenellä perusteltu eettisesti ja lopulta 1960-luvulla taloudellisesti Pekka Kuusen sosiaalipoliittisessa ohjelmassa. Tieteenalan kehityksessä on useamman kerran lähdetty alusta. Ajankohtaisiin eksternalistisiin seikkoihin vedoten on ilmoitettu, että entiset tieteenala- tai tavoitemääritelmät sosiaalipolitiikassa tulee uusaa. Teoreettista paradigman vaihdosta tai tieteen teorianmuodostuksesta nousevia pakkotteita muuttaa esimerkiksi todellisuuden tarkastelutapaa ei voi tunnistaa. Lehtosen mukaan sosiaalipolitiikalla ei ole yhtäläistä tieteen tradition jatkumoa, jossa teoria olisi kehittynyt aikaisemman tiedon pohjalta (Lehtonen 1977, 116). Päinvastoin hän osoittaa, kuinka sosiaalipolitiikka on hylännyt sitoutumisen teoreettisen yhteiskunta-analyysiin ja ottanut lähtökohdakseen erilaisia ”keveitä” eettisiä tai käytännön sosiaalipolitiikasta nousevia tarpeita ja tavoitteita.

Sosiaalipolitiikkatieteen kotimaassa Saksassa katsotaan tieteen itseymmärryksen olleen alkuvaiheessa selkeä (Achinger 1979, 7, Krüger 1984, 1074). Achingerin mukaan oli olemassa konkreettinen ja uhkaava yhteiskunnallinen tilanne eli liberalistis-kapitalistisen teollistumiskehityksen ja kurjistuvan työväenluokan sosialististen aatteiden välinen konflikti. Sosiaali-

politiikkatiede analysoi ja käsitteellisti sitä teoreettisesti sekä kykeni näin perustelevaan sosiaalipolitiikan käytännön sovellutuksia. Sosiaalipoliittinen teorianmuodostus kykeni Krügerin (1984, 1076) mukaan osoittamaan, että työväenkysymys ei ollut vain perinteisen köyhyyden määrällistä paisumista, vaan teollisuusyhteiskunnan tuottamaa historiallisesti ja kvalitatiivisesti uudenlaista sosiaalista epätasaa. Reformatiivisesti orientoitunut sosiaalipolitiikka täytti arvovapauteen sitoutuneiden yhteiskuntatieteiden sisällä olleen internalistisen tyhjön.

Lupaavan alun jälkeen sosiaalipolitiikkatiede ja Verein für Sozialpolitik pysähtyivät itsetyytyväisyyteen saavutetuista reformeista. Tutkimuksellinen horisontti kapeni sosiaalipoliittisen käytännön ja toimenpiteiden tutkimukseksi, kun työväen suhteellinen asema muuttui vähemmän dramaattiseksi (Achingen 1979, 3, Krüger emt). Sitä mukaa kun sosiaalipolitiikan vaikutus alkoi näkyä yhteiskunnallisessa käytännössä, väheni yhteiskuntatieteilijöiden teoreettinen kiinnostus sosiaalipolitiikkaan. Krüger kuvaa, kuinka esimerkiksi Verein-aktivisti Max Weber lähti perustamaan saksalaista sosiologiseuraa, jonka tarkoituksena oli harjoittaa ”tieteellisesti välttämätöntä puhdasta ja arvopaata tutkimusta, joka oli käynyt mahdottomaksi eksplisiittisesti poliittiseen vaikuttamiseen tähtäävässä Verein für Sozialpolitik’ssa” (Weber 1910 Krügerin 1984, 1076 mukaan). Saksalainen sosiaalipolitiikka koki myöhemmässä kehityksessään ”taloudellis-juridisen tyypistymisen” (Verkürzung) samaan tapaan kuten Leh-tonen kuvaa suomalaista sosiaalipolitiikka: se muuttui yhä selkeämmin osaksi talouspolitiikkaa tai sosiaalipolitiikan toimenpidetutkimukseksi sekä luopui luokkaspesifistä ongelmasettelusta yleisen hyvinvointivaltiokeskustelun hyväksi. Vasta 1970-luvulla sosiaalipolitiikka näyttäytyy jälleen yhteiskuntatieteilijöitä kiinnostavana tutkimuskohteena (Krüger 1984, 107—780, vrt Sipilä 1981 ja Raunio 1986).

Sosiaalipolitiikka onkin terästynyt teoreetti-

sesti silloin, kun yhteiskuntatieteilijät ovat olleet siitä laajemmin kiinnostuneita. Mikäli samaa teesiä soveltaa sosiaalityöhön, voi tunnistaa mm. 1970 ja 80-lukujen sosiaalivaltiokriittisen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen olleen kiinnostunut sosiaalityöinstituutiosta. Esitetyt teoriat edistivätkin sosiaalityön kriittistä itsemymmärrystä, mutta analyysi pysähtyi valitettavan usein sosiaalityön funktioon kykenemättä ymmärtämään syvällisemmin sen olemuksen muita ulottuvuuksia.

Kaikenkaikkiaan näyttää siis siltä, että sosiaalipolitiikankin tieteellinen identiteetti on epäselvä ja epävaka. Sosiaalipolitiikkatieteen kehitys heijastaa voimakkaasti eksternalistisia tekijöitä ja teorianmuodostuksen huippujaksot ovat kytkeytyneitä erityisiin historiallis-yhteiskunnallisiin tilanteisiin. Sosiaalipolitiikalla on ollut muiden tieteiden seurassa vaikeuksia puolustaa yhteiskuntareformistista identiteettiään. Kuitenkin juuri tässä ominaisuudessa piilee sosiaalipolitiikan alkuperäisin erityisyys ja internalistinen oikeutus itsenäiseksi tieteen joukkoon.

Sosiaalityö — sosiaalipolitiikkatieteen ei-toivottu lapsi

Kun tiedeyhteisöillä oletetaan olevan omat sisäiset laajentumispyrkimyksensä, voisi myös olettaa, että sosiaalipolitiikkatieteellä on ollut intressejä saada sosiaalityön opetus ja tutkimus alaisuuteensa. Tiede voisi näin vahvistaa eksternalistista uskottavuuttaan ja teoreettista pätevyysaluuttaan. Sosiaalipolitiikkatiede ei kuitenkaan ole osoittanut erityistä teoreettista kiinnostusta sosiaalityöhön, eikä hyödyntänyt mahdollisuutta laajentaa oman tiedonmuodostamisen kohdettaan tai vahvistaa tieteen erityistä identiteettiä sosiaalityön kautta.

Jos sosiaalipolitiikkatieteessä on pidetty vaarana liikaa suuntautumista yhteiskunnalliseen käytäntöön, ei sosiaalityön akatemisoituminen sosiaalipolitiikan yhteyteen ainakaan lievennä tätä vaaraa. Paremminkin on ehkä implisiitti-

sesti pelätty, että pragmaattisen sosiaalityön opetuksen ja tutkimuksen tukeutuminen sosiaalipolitiikkaan lisää sosiaalipolitiikan altistumista tiedekriisille. Korostaahan sosiaalityön liittyminen sosiaalipolitiikkatieteeseen nimenomaan tieteenalan eksternalistisia kehitystekijöitä. Sosiaalityötä voisikin kuvata sosiaalipolitiikan ei-toivotuksi ja väärinpäin syntyneeksi lapseksi tai kutsumattomaksi, itse itsensä oikeuttavaksi tiedeyhteisön vieraaksi (vrt. Eräsaari 1988).

Sosiaalityön heiveröisen akateemisen statuksen selittäjäksi voi — esiparadigmaattisuuden ja taustatieteen heikon tieteellisen edistymisen lisäksi — epäillä sosiaalipolitiikkatieteen kyvyttömyyttä mieltää sosiaalityötä teoreettisesti kiinnostavaksi tiedonmuodostuksensa kohteeksi. Mahdollisesti on myös kysymys tyypillisestä ei-toivotun lapsen isän välinpitämättömydestä. Samalla tavoin kuin sosiaalipolitiikkatiede on ollut sokea sosiaalipolitiikan sukupuolirakenteille (Julkunen 1989), on se ollut sokea näkemään sosiaalityötä muuna kuin teoreettisesti elottomana faktana ja sosiaalipoliittisten järjestelmien elementtinä. Sen sijaan sosiaalipoliittinen naistutkimus näyttää täyttävän osin sitä teoreettista tyhjiötä, mitä sosiaalipolitiikkatiede on sosiaalityön kohdalle kasvattanut. Naistutkimuksen käsitteillä ja teorioilla voidaan ilmeisesti kouraista syvemmältä ainakin sosiaalityön spesifiä luonnetta naistyönä (Satka 1989, Järvinen 1990), huolenpitotyönä (Julkunen 1990) ja sukupuolispesifisti kohdistuvana yhteiskunnallisena toimintana (esim. Pösö 1986, Kuronen 1989).

Kun sosiaalityö on ajautunut yliopistoon ja sosiaalipolitiikan yhteyteen eksternalistisista syistä, ovat useat sosiaalipoliitikot vastaavasti joutuneet tekemisiin sosiaalityön kanssa enemmänkin eksternalistisesti kuin tieteellisestä hurmioitumisesta. Sosiaalityö on monelle osa oppialaan kuuluvia muodollisia velvollisuuksia ja paremmin ulkoisia houkuttimia (oppituoleja) kuin sisällöllisesti kiinnostavia haasteita tarjoava pakkopulla. Internalistinen kiinnostuminen sosiaalityöstä ei mahdollistakaan näppärää pal-

kintojen kokoamista, vaan voi merkitä vaivalloista perustutkimusta, teoreettisten tyhjiöiden ylitysyriä ja ennenkaikkea piinallista konfrontaatiota sosiaalityön epätieteellisen käytännön kanssa.

Sosiaalipolitiikka on tiedeinstituutiona kuitenkin luultavasti tullut jo eksternalistisesti riippuvaiseksi sosiaalityön kasvavasta koulutus- ja tutkimusalasta. Voikin pohtia, mitä nykyisestä sosiaalipolitiikasta soveltavana yhteiskuntatieteenä jäisi jäljelle, jos sillä ei olisi sosiaalityötä. Millaiseksi kutistuisi sosiaalipolitiikkatieteen tiedonmuodostuksen, soveltamisen tai resursienperustelun pohja ilman sosiaalityön käenmunaa? Voisiko jäljelle jäävän sosiaalipolitiikkatieteen tyhjentää (jälleen) kansantaloustieteen, sosiologiaan ja hallintotieteisiin?

Optimaalisimmillaan sosiaalityö voisi olla sosiaalipolitiikalle jotakin, joka tukee sosiaalipolitiikan erityistä soveltavan ja sitoutuneen tieteen luonnetta ja joka syventää sen tiedonmuodostuksen kohdetta. Lisäksi sosiaalityö tarjoaa oivallisen oikotien yhteiskunnalliseen todellisuuteen ja yhteiskuntapolitiikan ruohonjuuritasoon. Kun teorianmuodostuksen yhtenä edistymiskeinona pidetään uusien todellisuuden tulkintakehysten kokeilua, tarjoaa sosiaalityö sosiaalipolitiikalle useita uusia näkökulmia kohteena olevaan todellisuuteen. Hänninen (1990, 77) ennustaakin sosiaalityön tutkimuksen ja naistutkimuksen täyttävän sosiaalipolitiikan kumoutuneiden ”paradigmojen” jälkeistä tyhjiötä alkaneella vuosikymmenellä. Näitä mahdollisuuksia olisi syytä pohtia, koska sosiaalipolitiikan oma teoria ei tarjoa kovin paljon uusia tulkintamalleja ja koska sosiaalityö joka tapauksessa tarvitsee taustatiedettään.

Sosiaalityön tieteelliset näköalat

Vaikka sosiaalityön tieteellistyminen näyttää menevän lähes puhtaasti eksternalististen tekijöiden tiliin, ei uuden oppialan synty voi johtua pelkästään niistä, vaan edellyttää jonkinlaista internalististakin tilausta (Börjeson 1988, 128).

Sosiaalityön internalistisia kehitysedellytyksiä on Ruotsissa paikannettu analysoimalla sosiologian tilaa erilaisin tieteenteoreettisin mallein (Börjeson 1988, Brante 1987). Uusi tutkimusalue voi esimerkiksi syntyä, jos normaalitieteen tiedontuotanto on niin rikasta, että se synnyttää mahdollisuuksia tieteensisäisiin rajauksiin. Sosiaalityöllä on tuskin tällaista taustaa sosiaalipolitiikan tai sosiologiankaan haarana. Börjeson katsookin, että rajautumalla vain tieteen sisäisiin edistymismahdollisuuksiin estetään tiedon lisääntyminen, joka syntyy uusien eksternalististen aspektien kautta tai ylittämällä tiedeyhteisöjen keskinäisiä rajoja. Uusi oppiala voi vakiintua myös uudenaikaisilla teemaattisilla kombinaatioilla erilaisesta tiedosta. (Börjeson 1988, 129.)

Brante (1987, 36) väittää sosiaalityön tulleen täyttämään tyhjiötä, joka syntyi sosiologian suuntautuessa yhteiskunnan valtavirtojen ja makrotason tutkimukseen. Sosiologiakin oli aikaisemmin kiinnostunut sosiaalisista ongelmista, vähäosaisten asemasta ja ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Lisäksi Brante uskoo tiedeyhteisöjen odottaneen eksternalistisen legitimitteettinsä kohentuvan sosiaalityön kautta. Kun sosiologit yleensä keskustelevat vain sosiologien kanssa, ajateltiin sosiaalityön tutkimuksen ajavan tutkijat ulos yhteiskuntaan ratkaisemaan sosiaalisia ongelmia (Brante 1987, 51). Hän pitää kuitenkin traditionaalisen akateemisen profession ja hyvinvointivaltiollisen profession risteytystä idealistisena, koska niiden rationaliteetit ja tiedonintressit ovat keskenään ristiriitaisia. Hermeneuttinen tieteentraditio ja kriittis-reformatiivinen disiplina voivat ohjata spesifiä sosiaalityön lähestymistapaa, mutta eivät kykene tyhjentävästi ratkaisemaan mainittua ristiriitaa toiminnan tasolla (emt. 52).

Varsinkaan saksalaisen sosiaalipolitiikkatieteen traditio ei näytä tuottavan teoreettisia välineitä sosiaalityön tieteellistymiselle (vrt. Zinner 1981). Silti mm. Blanke & Sachße (1978) ovat osoittaneet myös teoreettisen jatkumon esikapitalistisesta köyhäinhoidosta ja satavuotisesta

työväenkysymyksestä nykyiseen sosiaalipedagogiseksi sivilisoituneeseen sosiaalityöhön. Saksalaisen sosiaalityön ei-sosiaalipoliittiselle tiedepohjalle löytyykin enemmän valaistusta ammatillis-pragmaattisesta traditiosta kuin sosiaalipolitiikkatieteen historiasta. Saksalaisen sosiaalityön sosiaalipedagogisuus juontaa ainakin osin sosiaalityön varhaisesta identiteetistä nimenomaan naisille soveltuvana työnä, joka edellyttää erityisen naispersoonallisuuden ja ammattietiikan sisäistämistä, johon yhteiskuntatieteiden ei uskottu riittävän (Goeschel & Sachße 1981, 432). Myöhemmin yhteiskuntatieteellinen sosiaalivaltio- ja sosiaalityökritiikki ovat jopa kärjistäneet sosiaalityön (käytännön) eettisiä ja normatiivisia kysymyksiä (vrt. Goeschel & Sachße, 1981, 440.)

Useissa maissa sosiaalityö on tieteellistyyssäänkin nojannut aikaisempaan ammatilliseen ja pragmaattiseen traditioon. Mutta monet (Börjeson 1988, 129, myös Raunio 1984 sekä Barabas & al 1977, 491 ja Dießenbacher & Müller 1984, 1251) epäilevät, että sosiaalityön ammatillinen koulustraditio luo liian kapeat kehykset disiplinaan kehittymiselle ja itseymmärrykselle. Dießenbacher ja Müller kiteyttävät näkemyksen kirjoittamalla, että sosiaalityön oman teorianmuodostuksen painolastina ei ole vain tieteellistymisen nuoruus ja köyhyys vaan myös sosiaalityön käytännön vanhuus ja rikkaus (emt. 1251). Sosiaalityön teoreettista kehitystä estävää käytäntösidonaisuutta on jatkuvasti eri maissa pyritty ylittämään ehdottamalla tiukempaa kytkentää yhteiskunta- ja käyttäytymistieteisiin (esim. Müller 1981, 170) ja ottamalla välimatkaa ammatilliseen traditioon. (Naisten) ammatillista traditiota on pidetty perinteisen (mies)tieteen ideaaliin sopimattomana ainekseksi, joka täytyy karistaa, kun aloitetaan ”oikean” tieteellisen sosiaalityön luominen. Vaikka puhdas ammatillisuus ei sinänsä kävisikään tieteellistymisen pohjaksi, on pesuveden mukana heitetty hukkaan varmasti monia rikkaita elementtejä, joita olisi voitu tieteellisesti jalostaa. Tradition metodis-teoreettisesta tiedon kumuloitu-

misesta, didaktisista kokeiluista ja pragmaattisestakin tutkimustoiminnasta voisi löytää pohjaa sosiaalityön internalistiselle teorianmuodostukselle ja poikkitieteelliselle identiteetille. Joka tapauksessa on tieteellisen sosiaalityön luominen täysin tyhjästä tai ”puhtaan tieteen ideaalin” pohjalta osoittautunut työlääksi.

Dießenbacher ja Müller (1984) ehdottavat tieteen ja käytännön sosiaalityön hankalan suhteen reflektiokeinoksi sosiaalityön (sosiaalipedagogiikan) orientoitumista kriittiseen hermeneutiikkaan, joka ”astuu tieteen ja arkipäivän väliin antaen kummallekin oikeutuksensa” (emt). He vaativat sosiaalityön (sosiaalipedagogiikan) tieteelliseltä orientaatiolta sekä empiiris-analyyttistä selittämistä että hermeneuttista ymmärtämistä. Erityinen sosiaalityön tieteellinen orientaatio muodostuisi näiden suuntien tiedonmuodostuksen yhdistämisestä, jossa tavoitteenasettelu on emansipatorinen, metodit empiiris-hermeneuttisia ja tutkimuskohteena arkipäivän ongelmat. Tällainen sosiaalityön orientaatio ei ole vain eksternalistinen vaatimus, vaan myös ”tieteensisäinen välttämättömyys”, jolla ylitetään pelkän empirismin ja pelkän hermeneutiikan tutkimuksellisia puutteita. Lisäksi kirjoittajat uskovat, että mainittu orientaatio palauttaisi tieteenharjoituksen käytännölliseen relevanssiin.

Sosiaalityön spesifiä tiedonmuodostuksen pohjaa näyttää lopulta luonnehtivan vain sen erikoisasema arjen ja tieteen, teorian ja käytännön välissä. Itse en näkisi esimerkiksi ammattisidonnaisuutta pelkästään teoreettisuuden esteenä, vaan sen nimenomaisena resurssina. Ammattillis-käytännöllisen yhteytensä vuoksi sosiaalityön on mahdollista haastaa teoriaa ja kyseenalaistaa kriittisesti sen soveltuvuutta. Sosiaalityötä eivät näytä teoreettisesti edistäneen abstraktit ja normatiiviset kehoitukset ”tiukempaan teoreettiseen kytkentään normaali-tieteisiin” (jota ei koskaan ole ehkä tapahtunutkaan). Myös paluu pelkän ammatillisuuden traditioon tekisi tyhjäksi pyrkimykset ymmärtää teoreettisesti syvemmin yhteiskunnallisen aut-

tamistoiminnan olemusta. Jakautuminen käytännön ja tieteen erillisiin teorioihin ei pitkälle edistä sosiaalityön identiteettiä, vaan identiteetti voi piillä näiden tasojen dialogissa. Jäljelle jää mahdollisuus nähdä teorian ja käytännön ikuinen vastakkaisuus teoreettisena haasteena, johon sosiaalityö pureutuu.

Sekoilijasta selviytyjäksi?

Arjen ja tieteen välissä voi tieteellisestä epädogmaattisuudesta olla lopulta enemmän hyötyä kuin syvään ajetuista, ehkä vinoon vievistä urista. Sosiaalityön eksaktin metodisen ja teoreettisen lähestymistavan puuttuminen ei välttämättä ole puute postmodernissa olotilassa, joka pursuaa kriisejä, suhteellisuutta ja pluralismia. Dewe ja Otto (1989) kuvaavat, kuinka niitä heijastavat eksternalistiset muutosprosessit ja internalistiset tieteellisen totuuden ja asiantuntijuuden suhteellistumisprosessit alkavat näkyä sosiaalipedagogiikankin opiskelijoiden intresseissä. Opiskelun tavoitteena ei ole enää pelkästään teoreettis-metodinen asiantuntijuus ja tieto, jolla voi tulevassa ammatissa ohjata asiakkaiden käyttäytymistä. Yhä enemmän opinnoilta odotetaan myös oman toiminnan ja ajattelun ehtojen tiedostamista, todellisuuden ilmiöiden käsitteellistämistä sekä kykyä toimia reflektiivisesti ja pätevästi tässä ja nyt. Opintojen merkitystä ei arvioida enää pelkästään tulevaisuusarvona vaan nykyisyysarvona ja elämismuotona, jossa etsitään todellisuuden ymmärrystä ja muutosmahdollisuuksia. Tieteellisen tiedon tulee välittää arjen ymmärrystä ylittämällä arkitiedon taso. (emt. Dewe & Otto 1989, 225—228). Kirjoittajat viittaavat tieteenteoreettisiin kriittisiin teeseihin, joiden mukaan tieteen objektiivisuus on vain eräs sosiaalisesti ehdollistettu konstruktio. Vastaavasti tieteellisen totuuden monopoli legitimoituu sen esittäjän mandaatilla, eikä tiedon tosiasiallisella pätevyydellä. Kun tieteen käyttöarvo objektivoivan asiantuntijuuden takeena suhteellistuu, on tieteellä vastaavasti yhä enemmän kysyntää subjektivoi-

vassa elämänhallinnassa ja eksistentiaalis-epistemologisissa ongelmissa. (emt. 232—233).

Jos tieteellinen totuus on sosiaalisesti konstituoitua, on myös sille perustuva asiantuntijuus yhteiskunnallisesti ehdollistettua ja sen pätevyys siten kyseenalaista. Sosiaalityön asiantuntijaroolin kriisiä ja suhteellistumista vauhdittavat (Saksassa) epävakaa työmarkkinatilanne, nopeat sosiaalipoliittisten järjestelmien muutokset sekä ei-instituutionaalisten ja itseapupereusteisten sosiaalityön muotojen lisääntyminen (emt). Muuttumattomana jatkuvan sosiaalivaltioprojektin ehdottomuuteen kasvatettujen ammattilaisten eväät alkavat loppua. Sosiaaliteknokraattiset ratkaisut, metodiset toimintamallit ja asiantuntijavaltaiset ongelmienmäärittelyt eivät päde monimutkaisissa ammattikäytännöissä tai tulevat torjutuiksi asiakkaiden kirjavissa elämäntilanteissa. Ristiriita kiteytyy esimerkiksi kansalaisliikkeiden omaehtoisen sosiaalityön muodoissa tieteellisen tiedon ja maallikkokokemuksen väliseen konfliktiin. (Dewe & Otto 1989, 233—236).

Kirjoittajat uskovat yhteiskunnallisessa arvo maailmassa vallitsevan pluralismin lisäävän sosiaalityön tehtävien, metodien, järjestelmien ja asiantuntijuuden pluralismia (emt. 237). Samaa kuvastavat modernin työyhteiskunnan normaliteettien — työn ja perheen — suhteellistuminen ja moninaistuminen sosiaalityön viitekehystenä (ks. Matthies 1990, 81). Johtopäätökseksi voi vetää, että sosiaalityössä käyttökelpoisen tieteellisen tiedon tulee olla laaja-alaista ja refleksiivistä. Tiukka tieteellisesti legitimoitu teknismetodinen osaaminen, joka edellyttää tietyn tyyppistä organisaatioympäristöä ja tietyllä tavalla käyttäytyviä objekteja, voi tulevaisuudessa osua todellisiin ongelmiin vain sattumalta (vrt. Sipilä 1989, 243).

Mikäli mainitut ajan hengen tunnukset pitävät paikkansa, voi sosiaalityön tieteellisen uran ”esiparadigmaattisuudella”, tiedepohjan jatkuvalla kyseenalaistamisella ja lähestymistapojen epädogmaattisuudella nähdä etunsa. Sosiaalityöllä pitäisi siten olla vakiintuneita tieteitä

parempi mahdollisuus etsiä erilaisia vaihtoehtoisia tulkintoja todellisuudesta yhdessä erilaisen subjektien kanssa ja ottaa kivuttomammin välimatkaa absoluuttisen asiantuntijan statukseen. Tällainen sosiaalityön orientaatio voi olla jopa ainoa itsesäilytyksen tae (vrt. Olk 1986). Jos sosiaalityö perustuu arkipäivän ja tieteen väliseen dialogiin ja onnistuu ylläpitämään sitä, kantaa se väistämättä sisässään pientä kaaosta ja ylittämättömiä ristiriitoja. Siis älyllistä energiaa ei ehkä kannatakaan tuhjata pyrkimykseen legitimoida omaa oppia tai kombinoida eri tavoin omia tiedepohjia, joita muualla jo romutetaan. Identiteetin jatkuva epävakaisuus on rasittavaa ehkä vain niin kauan, kun sitä yrittää väkisin vakiinnuttaa.

Sosiaalityön opetuksen ja tutkimuksen tieteellisyyttä ei siis voida puolustaa vain sosiaalityön käytännön metodien tieteellisyyksivaatimuksella tai kapean erityisasiantuntijuuden välittäjänä. Tieteellisyyden ja yliopistollisten opintojen merkitys sosiaalityössä on ehkä tulevaisuudessa paremminkin laajassa kulttuuris-yhteiskunnallisessa sivistyksessä. Tosin sivistyneisyys ei silloin tarkoita kyynistä keskiluokasta kultivoitumista (vrt. Walls 1988), vaan syvällistä erilaisten kulttuuristen tekijöiden ymmärrystä, kykyä herkistyä yhteiskunnan eettisille kysymyksenasetteluille sekä autonomista siviilirohkeutta ja oman toiminnan idearikasta ja kriittistä reflektiota.

Kirjallisuus

Achinger, Hans: Sozialpolitik als Gesellschaftspolitik. Frankfurt am Main 1979

Barabas, F./Blanke, Th./Sachße, Ch./Stascheit, U.: Zur Theorie der Sozialarbeit: Sozialisation als gesellschaftlicher Praxis. Teoksessa Barabas & al (Hrsg.) Jahrbuch der Sozialarbeit 1978. Reinbek bei Hamburg 1977

Blanke, Thomas & Sachße, Christoph: Theorie der Sozialarbeit. Teoksessa: Gaertner, A/Sachße, Ch. (Hrsg.): Politische Produktivität der Sozialarbeit. Frankfurt 1978

Brante, Thomas: Om konstitueringen av nya veten-

- skapliga fält — exemplet forskning om socialt arbete. Sociologisk Forskning 4/ 1987
- Brettschneider, Gunvor*: Sosiaalityön koulutus. Sosiaalipolitiikka 1981
- Brettschneider, Gunvor*: Socialutbildningen i Finland och i Sverige. Tillbakablick och jämförelse. Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors Universitet. Helsinki 1989
- Börjesson, Bengt*: Ämnet socialt arbete — ett exempel på sociologins tillkortakommande? Sociologisk Forskning 23/1988
- Dewe, Bernd & Otto, Hans-Uwe*: Akzeptanzprobleme der Sozialexpertise. Zum veränderten Verhältnis von Wissenschaft und Berufspraxis in der Sozialarbeit/ Sozialpädagogik. Teoksessa: Böllert, K./Otto, HU. (Hg.): Soziale Arbeit auf der Suche nach Zukunft. Bielefeld 1989
- Dießenbacher, Hartmut & Müller, Albrecht*: Wissenschaftstheorie und Sozialpädagogik. Teoksessa Eyferth & al (Hrsg.): Handbuch Sozialarbeit/Sozialpädagogik. Darmstadt 1984
- Eskola, Marjatta*: Sosiaalityön koulutus tarvitsee tieteellisen pohjan. Sosiaalityön vuosikirja 1982
- Eräsaari, Risto*: Sosiaalipolitiikka eräänä yhteiskuntatieteen haarana. Helsingin yliopisto sosiaalipolitiikan laitos 1/1972
- Eräsaari, Risto*: Sosiaalityön projekti. Teoksessa: Sosiaalihuollon hallitus: Pitkän sillan pohjoispuolelta periaatteista eri aatteisiin. Helsinki 1988
- Goeschel, Hans-Dieter & Sachße, Christoph*: Theorie und Praxis in der Sozialarbeit. Ein Rückblick auf die Anfänge sozialer Berufsausbildung. Teoksessa Sachße, Ch./Tennstedt, F. (Hg.): Jahrbuch der Sozialarbeit 4. Reinbek bei Hamburg 1981
- Heinonen, Jari*: Sosiaalityö sosiaalivaltion mikrostruktuurin menetelmänä. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia 70/1984
- Hämäläinen, Juha*: Sosiaalityö sosiaalipedagogisessa viitekehityksessä. Julkaisematon käsikirjoitus 1989
- Hämäläinen, Juha*: Vanhempainkasvatus. Kuopio 1987
- Hänninen, Jorma*: Näkökulmia suomalaiseen sosiaalityökeskusteluun ja sen konteksteihin. Jyväskylän Yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Lisensiaattityön käsikirjoitus 1989
- Hänninen, Jorma*: Sosiaalityön miehet. Sosiaaliviesti 1/1990
- Julkunen, Raija*: Sosiaalipolitiikan klassikoiden vaiennetut naiset. Sosiaalipolitiikka 1989
- Julkunen, Raija*: Hoiva yhteiskunnan ylläpitäjänä. Sosiaaliviesti 1/1990
- Järvinen, Ritva*: Naisten toisenlaiset urapolut asiakastyössä. Sosiaaliviesti 1/1990
- Karvinen, Synnove*: Työnohjaus ja kehittäminen sosiaalityössä. Sosiaalityön vuosikirja 1985
- Komiteamietintö A 7 1972: Sosiaalihuollon koulutuskomitean mietintö. Helsinki 1972
- Kuronen, Marjo*: Täyteläisen onnen aika? Lastenhoidon asiantuntijoiden äitiyskäsitysten tarkastelua. Sosiaalipolitiikka 1989
- Krüger, Jürgen*: Sozialpolitik als Wissenschaft. Teoksessa Eyferth & al (Hg.) Handbuch der Sozialarbeit/Sozialpädagogik. Darmstadt 1984
- Lehtonen, Heikki*: Sosiaalipolitiikan käsitteen ja sen teoreettisen perustan kehityksestä Suomessa. Sociologia 34, 1977
- Matthies, Aila-Leena*: Vaihtoehtoinen sosiaalityö Suomessa. Hyvinvointivaltion verkon paikkaaja vai ikkuna uuteen? Julkaisematon lisensiaattityö. Jyväskylän yliopisto 1990
- Müller, Burkhard*: Methoden und berufliche Identität. Teoksessa: Projektgruppe sozialer Berufe (Hrsg.): Sozialarbeit: Ausbildung und Qualifikation. München 1981
- Nieminen, Armas*: Mitä on sosiaalipolitiikka. Porvoo 1955
- Nieminen, Armas*: Tieteen ja käytännön suhteesta. Sosiaalipolitiikka 1981
- Niemelä, Pauli*: Ihmiskeskeinen sosiaalityö: teoreettinen tarkastelu. Teoksessa Karisto, A./Purola, T. (toim.): Sosiaalityön kehittäminen. Helsinki 1986
- Niemelä, Pauli*: Sosiaalipolitiikka ja sosiaalityö lääke- ja hoitotieteen yhteistyökumppanina. Sosiaalityön vuosikirja 1986
- Olk, Thomas*: Abschied vom Experten. Weinheim und München 1986
- Paukkunen, Leo*: Sosiaalityön teoreettisten taustojen monimuotoisuudesta. Sosiaalityön vuosikirja 1985
- Pfaffenberger, Hans*: Zur Situation der Ausbildungsstätten. Teoksessa: Projektgruppe Soziale Berufe (Hrsg.): Sozialarbeit: Ausbildung und Qualifikation. München 1981
- Pietilä, Veikko*: Miten tiede kehittyy? Tiedusteluretkiä tieteen teorian kentälle. Jyväskylä 1983
- Projektgruppe Soziale Berufe (Hrsg.): Sozialarbeit: Ausbildung und Qualifikation. München 1981
- Pösö, Tarja*: Naisesta naisvanki? Tutkimus naisten rikollisuudesta. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia 83/1986

- Rajavaara, Marketta*: Professionaalistuminen sosiaalityön muutosstrategiana. Teoksessa Karisto, A/ Purola, T: (toim.): Sosiaalityön kehittäminen. Helsinki 1986
- Raunio, Kyösti*: Sosiaalityö yliopistossa: tiedettä vai taitooppia? Sosiaalipolitiikka 1984
- Rohde, Bernhard*: Sozialpädagogische Hochschul-ausbildung. Dissertation. Frankfurt am Main 1986
- Ronnby, Alf*: Socialarbetets Förklaringsmodeller. Stockholm 1983
- Saarnio, Pekka*: Vielä kerran sosiaalityön teorian ja käytännön suhteesta. Sosiaalityön vuosikirja 1986
- Satka, Mirja*: Dokumentit: avain sosiaalityön näky-mättömään historiaan. Sosiaalipolitiikka 1989
- Sellars, Wilfrid*: Filosofia ja tieteellinen ihmiskuva. Teoksessa Tuomela/Patoluoto: Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet. Osa I. Hämeenlinna 1976
- Simonen, Leila & Hynynen, Marjatta*: Sosiaalipolitiikka tieteenä, oppiaineena ja ammattialana. Helsinki 1976
- Sipilä, Jorma*: Yhteiskuntapolitiikkatiede sosiaalityössä. Teoksessa: Tutkimus yhteiskuntapolitiikan viitoittajana. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 42/1981
- Sipilä, Jorma*: Sosiaalityön uudet haasteet. Sosiaaliturva 1983:4
- Sipilä, Jorma*: Sosiaalityön jäljillä. Helsinki 1989
- Urponen, Kyösti*: Teoreettisen keskustelun tarpeesta. Sosiaalipolitiikka 1981
- Walls, Georg*: Sosiaalityö ja tieteenteoria. Sosiaalityön vuosikirja 1981
- Walls, Georg*: Sosiaalityön tietoperusta ja organisointi. Teoksessa Karisto & Purola (toim.) Sosiaalityön kehittäminen. Helsinki 1986
- Walls, Georg*: Varför socialpolitik, särskilt socialt arbete som universitetsdisciplin? Sosiaalipolitiikka 1988
- Verronen, Veli*: Tieteen kasvu ja tiedeyhteisöjen luonne tieteenfilosofisena ongelmana. Teoksessa Harisalo, R./Näsi, J./Siirilä, S. (toim.): Juhlakirja Tampereen yliopiston taloudellis-hallinnollisen tiedekunnan täyttäessä 15 vuotta. Acta Universitatis Tamperensis. Ser. A, Vol 120. Tampere 1980
- Zinner, Georg*: Sozialarbeit zwischen Anspruch und Wirklichkeit. Offenbach 1981